

перших програм аудіовізуального навчання.

Значимо, що вищезазвані педагогічні технології стали певним прообразом сучасних експериментів в цьому напрямі. Науково-технічна революція, яка торкнулася всіх галузей науки, техніки, суспільного життя, освіти, наповнила й педагогіку новим змістом.

У наш час інформаційного суспільства природною була поява різноманітних особистісно-орієнтованих технологій, які базуються на основі активізації діяльності студентів (учнів) та підвищенні ефективності якості навчального процесу. Особистісно-орієнтоване навчання передбачає використання різноманітних форм і методів організації навчальної діяльності, що дозволяють розкрити суб'єктний досвід студентів (учнів).

При цьому перед викладачем постають нові завдання: створення атмосфери зацікавленості кожного студента (учня) в роботі всієї групи; стимулювання їх до виконання завдань без остраху допустити помилку, отримати неправильну відповідь; використання в процесі уроку дидактичного матеріалу; оцінка діяльності студента (учня) не тільки за кінцевим результатом, але й в процесі його досягнення; заохочення прагнення студента (учня) знаходити свій спосіб роботи (розв'язку задачі), аналізувати роботу інших студентів (учнів) на занятті, обирати та опановувати найбільш раціональні; створення педагогічних ситуацій спілкування на занятті, що дозволяють кожному студенту (учню) проявити

ініціативу, самостійність у засобах роботи; створення клімату для природного самовираження студента (учня).

Серед різноманітних напрямів нових педагогічних технологій найбільш універсальними, на думку багатьох вчених, є навчання у співпраці, метод проектів, ігрові технології та диференційований підхід у навчанні. Означені технології дозволяють вирішити основні завдання: розвиток пізнавальних навичок студентів (учнів), вмінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток критичного та творчого мислення.

Таким чином, проаналізовані нами педагогічні технології в ретроспективному аспекті дозволяють стверджувати, що сучасна педагогічна наука представляє собою синтез досягнень практики минулих поколінь, поєднання традиційних елементів набутого досвіду зі здобутками сучасного соціального прогресу.

Список джерел:

1. Вентцель, К.Н. Свободное воспитание / К.Н. Вентцель. – М., 1993. – 371 с.
2. Кларин, М.В. Педагогическая технология / М.В. Кларин. – М., 1989. – 128 с.
3. Попова, Н.И. Школа жизни / Н.И. Попова. – М., 1924. – 210 с.
4. Сорока-Росинский, В.Н. Школа Достоевского / В.Н. Сорока-Росинский. – М., 1978. – 321 с.
5. Шацкий, С.Т. Избранные педагогические сочинения / С.Т. Шацкий. – М., 1980. – 438 с.

КОТЕЛЕВЦЕВА Н.П.,

старший викладач кафедри охорони праці та інженерної педагогіки
Української інженерно-педагогічної академії

УДК 87.7:74:748

ВОЛОДІННЯ КОМУНІКАТИВНИМИ УМІННЯМИ ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ

У статті розглядаються питання формування комунікативних умінь майбутніх інженерів-педагогів. Дається характеристика основних груп комунікативних умінь та особливості їх практичного засвоєння.

Ключові слова: комунікативні вміння, інженер-педагог, мовлення, комунікація, професійна діяльність.

В статье рассматриваются вопросы формирования коммуникативных умений будущих инженеров-педагогов. Дается характеристика основных групп коммуникативных умений и особенности их практического применения.

Ключевые слова: коммуникативные умения, инженер-педагог, речь, коммуникация, профессиональная деятельность.

The questions of forming of communicative abilities of future engineers-teachers are examined in the article. Description of basic groups of communicative abilities and feature of their practical application is given.

Keywords: communicative abilities, engineer-teacher, speech, communication, professional activity.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На сучасному етапі розвитку України, який характеризується

становленням громадянського суспільства та подальшим утвердженням нашої держави на міжнародній арені, актуалізується проблема навчання та виховання кваліфікованих працівників, здатних ефективно та швидко долати різні комунікативні бар'єри, захищатися від маніпуляцій, переконувати співрозмовника, налагоджувати ділові стосунки, володіти навичками ефективної взаємодії з людьми, обирати правильний стиль спілкування, ефективно говорити й слухати співрозмовника, вести дискусію, переговори, знаходити «спільну мову» зі співрозмовником, запобігати протистоянню у взаємодії, вирішувати конфліктні ситуації і багато чого іншого. При цьому основним засобом здійснення фахової професійної діяльності є спілкування, а конкретніше – комунікативні вміння та навички. Розвиток останніх – це запорука високого рівня професійної майстерності інженера-педагога.

Разом з тим, вища школа ще недостатньо уваги приділяє розвитку та вдосконаленню комунікативних умінь як невід'ємному елементу професійної діяльності. Враховуючи зазначені фактори, виникає нагальна потреба у вивченні комунікативної діяльності студентів для пошуку нових ефективних шляхів удосконалення професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Проблеми розвитку комунікативних умінь і навичок є об'єктом вивчення багатьох наук: філософії (В. Біблер, М. Бубер, М. Каган, Дж. Мід, А. Ухтомський, Т. Флоренська), філології (М. Бахтін, В. Виноградов, Л. Якубинський), психолінгвістики (І. Васильєва, Г. Кучинський, А. Леонт'єв, С. Шатилов), психології (А. Бодальов, Г. Буш, Д. Джаффе, Г. Ковальов), досліджень, присвячених використанню діалогу як ефективного засобу навчання й виховання (Л. Байбородова, С. Батракова, Е. Богданова, О. Бочкарева, С. Братченко, О. Зуєв, В. Казанська, А. Кан-Калік, Г. Ковальов, І. Колеснікова та ін.).

Важливість комунікативного компонента в структурі педагогічної діяльності розглянуто в працях С. Батракової, Ф. Гоноболіна, В. Кан-Каліка, В. Кашницького, Н. Кузьміної, А. Леонт'єва, А. Мудрика, В. Сластьоніна, Л. Спиріна та ін. Специфіку навчання дорослих людей розкрито в працях з андрагогіки Ю. Кулюткіна, С. Зміїва та ін.

Вивчення рівнів формування комунікативних умінь здійснили Г.Ю. Айзенк, С.Б. Єлканов, Ю.М. Жуков, В.І. Мотирко, П.В. Растянніков, Л.Ю. Хрящова та ін. А. Адлер, Є.І. Рогов, К. Рудестам досліджували процес навчання

основам психологічної адаптації як засобу формування комунікативних умінь, моделювання своєї комунікативної поведінки. На сучасний стан організації виховної роботи з дітьми істотно вплинули положення, що містяться у ряді концепцій з основ національного та громадянського виховання, які розробили І.Д. Бех, В.Г. Кузь, В.Ф. Новосельський, В.М. Оржеховська, В.Г. Постовий, Ю.Д. Руденко, З.О. Сергійчук, М.Г. Стельмахович, О.В. Сухомлинська, К.І. Чорна та ін.

Ця проблема, важливість якої очевидна у житті та діяльності суспільства, не залишається поза увагою і в останніх публікаціях науковців. Питання визначення інформаційної і комунікативної компетентностей керівника навчального закладу досліджує кандидат пед. наук Гуралюк А.Г., проблему формування комунікативної компетентності учнів, що є пріоритетним напрямом вивчення української мови в загальноосвітній школі розглядає кандидат пед. наук Кучерук О.А., процес формування комунікативних умінь майбутніх учителів на основі технологій американського досвіду з'ясовує кандидат пед. наук Нор К.Ф., мовні взаємодії майбутніх організаторів культурно-освітньої роботи у формуванні комунікативної компетенції представляє кандидат пед. наук Мороз В.В. Шляхи розвитку комунікативних можливостей особистості в професійній педагогічній діяльності, значимість риторики як навчальної дисципліни в процесі формування комунікативного потенціалу особистості школяра, формування комунікативної толерантності розкриває кандидат пед. наук Курінна А.Ф., особливості формування комунікативних компетентностей при вивченні курсу “Українська мова за професійним спрямуванням” у ВНЗ і проблеми та перспективи розвитку комунікативних умінь та навичок державних службовців на сучасному етапі розвитку України простежують кандидат філолог. наук Ротова Н.В. та аспірант НАДУ Малик Ю.І., питання навчання студентів-філологів англійського мовленнєвого етикету як засобу міжкультурної комунікації досліджує кандидат пед. наук Старостенко О.В. Визначення педагогічних умов формування професійного мовленнєвого етикету майбутніх інженерів-педагогів при вивченні дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» подає кандидат пед. наук Сукачова Г.П.

Разом з тим необхідно зазначити, що у науковій літературі недостатньо висвітлено процес формування комунікативних умінь у майбутніх інженерів-педагогів, тобто ця проблема ще не стала предметом наукового дослідження та впровадження серед студентів інженерно-педагогічного напрямку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Формулювання цілей статті полягає у комплексному аналізі комунікативних умінь майбутніх інженерів-педагогів, необхідних для подальшої професійної діяльності, визначенні педагогічних умов та розробці форм, методів, засобів їх формування у майбутніх фахівців. Комунікативні вміння ми розглядаємо як один із видів професійних умінь педагога. Педагогічне спілкування забезпечує система комунікативних умінь, якою повинен оволодіти інженер-педагог.

Для досягнення визначеної мети необхідно:

- проаналізувати комплекс умінь та навичок, якими повинні володіти майбутні інженери-педагоги;
- визначити рівні сформованості комунікативних умінь студентів;
- теоретично обґрунтувати, розробити та впровадити модель процесу формування комунікативних умінь у майбутніх інженерів-педагогів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Однією з найважливіших умов реалізації всіх професійних умінь особистості є комунікативність, яку розглядаємо як професійну здібність передавати партнеру розуміння власних переживань та внутрішньої ситуації [1, с.124]. Оскільки майбутній інженер-педагог повинен у своїй професійній діяльності вміти правильно говорити, бути комунікабельним, упевнено вести діалог і монолог, то для нашого дослідження є важливим виявлення готовності майбутнього фахівця саме до такої компетенції. Інакше кажучи, випускники повинні бути готовими до професійно-педагогічної комунікації. Волкова Н.П. так визначає професійно-педагогічну комунікацію (лат. *communicatio* – зв'язок, повідомлення) – система безпосередніх чи опосередкованих зв'язків, взаємодій педагога, що реалізуються за допомогою вербальних і невербальних засобів, засобів комп'ютерної комунікації з метою взаємообміну інформацією, моделювання й управління процесом комунікації, регулювання педагогічних відносин [2, с.8].

У процесі комунікації надбані студентами комунікативні вміння є запорукою успішної професійної діяльності. Однією з головних умов реалізації процесу комунікації є врахування унікальних індивідуальностей суб'єктів комунікації, наявних у них комунікативних умінь, навичок, досвіду, здібностей. Комунікативні знання – це узагальнений досвід людства в комунікативній діяльності, відображення у свідомості людей комунікативних ситуацій. Вони стають професійними лише тоді, коли перетворюються і вибудовуються в індивідуальну модель практичного розв'язання комунікативного

завдання, коли їх набуття вмотивоване індивідуально-особистісними потребами. Особливістю комунікативних знань є їх комплексність, що потребує від педагога вміння синтезувати матеріал для успішного розв'язання комунікативних задач, аналізу комунікативних ситуацій, вибору ефективних засобів комунікації. Їм притаманна індивідуальна забарвленість, оскільки комунікатор не лише озвучує здобуту інформацію, а й передає власний комунікативний досвід. Комунікативні знання є основою комунікативних умінь – комунікативних дій, заснованих на ґрунтовній теоретичній і практичній підготовленості, що дає змогу творчо використовувати комунікативні знання, навички для відображення і перетворення дійсності. За своєю сутністю вони є внутрішньою моделлю майбутньої комунікації та забезпечують її ефективність. Формуючись у процесі комунікації, комунікативні вміння є наслідком розвитку комунікативних здібностей – здатності до спілкування з іншими людьми. Вони виявляються у навичках суб'єкта комунікації вступати у соціальні контакти, регулювати повторювані ситуації взаємодії, досягати в міжособистісних стосунках комунікативних цілей.

Готуючи майбутніх інженерів-педагогів до мовленнєвої педагогічної діяльності, досліджуючи їх комунікативні вміння, ми звернули увагу на недостатній рівень сформованості комунікативних умінь і навичок. Студентам бракує знань про комунікативні властивості особистості, способи і засоби спілкування, особливості взаємин. Виявлення ними соціально-комунікативної культури у взаєминах не завжди мотивується внутрішньою потребою, у багатьох із них недостатньо розвинені навички саморегуляції емоцій, соціально-комунікативні вміння. Це було виявлено під час проведення тесту комунікативних умінь Міхельсона у сорока студентів 4 курсу ННППІ. У результаті проведеного дослідження 63% (25 студентів) виявили вміння приймати від ровесника знаки уваги (комплімент), правильно реагувати на критику, вміння проявляти співчуття, підтримку, успішно вступати в контакт з іншою людиною, звертатися з проханням до ровесника – тобто виявляти компетентний спосіб спілкування; 28% студентів показали вміння виявляти залежний спосіб спілкування, а 9% (4 студенти) – виявили схильність до агресивного способу спілкування. Крім того, проведене тестування щодо виявлення комунікативних нахилів студентів показали недостатній рівень знань основ спілкування.

Отже, сформованість комунікативних умінь залежить від знань сутності понять спілкування, його функцій, форм, видів і структури. Бутенко

Н.Ю. функції спілкування теоретично розділяє «на дві категорії: власне соціальні, орієнтовані на задоволення потреб суспільства в цілому чи окремих його груп у процесі їхнього функціонування і взаємодії, та соціально-психологічні, пов'язані з потребами окремих особистостей» [3, с.14]. Далі вона виокремлює такі функції: контактну, інформаційну, спонукальну, координаційну, функцію розуміння, емотивну, встановлення відносин, здійснення впливу.

Використовуючи мету спілкування як критерій класифікації, можна виділити блоки комунікативних умінь:

- соціально-психологічний: умінь схилити співрозмовника до спілкування, справляти сприятливе враження, розуміти своєрідність свого опонента, використовувати психологічні засоби – вербальні та невербальні, психологічні механізми комунікативного діяння;

- морально-етичний блок: будувати спілкування на гуманній, демократичній основі, керуватися принципами та правилами професійної етики, установлювати особистісну гідність кожного співбесідника;

- естетичний блок: гармонізувати внутрішній і зовнішній особистісний прояв, бути артистичним, естетично виразним; заохочувати співрозмовників до високої культури спілкування, активізувати їх емоційний тонус та оптимістичне світовідчуття, переживання радості спілкування, почуття прекрасного;

- технологічний блок: використовувати навчально-виховні засоби, методи, прийоми, стиль управління спілкування, дотримуватися педагогічного такту, органічно сполучати комунікативну та предметну взаємодію, забезпечувати її виховну ефективність.

Специфічною особистісною якістю майбутнього інженера-педагога у структурі комунікативної компетентності є педагогічна комунікабельність. Головними ознаками педагогічної комунікабельності можуть бути:

- потреба у спілкуванні;
- гуманізм та демократизм спілкування;
- позитивна емоційна тональність;
- домінуюче переживання почуття задоволення спілкуванням;
- взаємна особистісна атракція;
- розуміння співрозмовника, здатність установлювати індивідуальні та групові контакти;
- конструктивне рішення міжособистісних протиріч.

Таким чином, поняття «комунікативної компетентності» пов'язане з професійною майстерністю педагога і є засобом досягнення педагогічної майстерності. Комунікативна компетенція включає в себе різноманітні способи

набуття комунікативних умінь та навичок, які є інструментом для досягнення мети навчання у повному обсязі.

З огляду на викладене, подаємо систему комунікативних умінь, яка стане у пригоді студентам, майбутнім інженерам-педагогам:

- удосконалення відомостей про психологічні особливості міжособистісного спілкування;

- розвиток умінь та навичок активного, рефлексивного та нереклексивного слухання і розуміння іншої людини у процесі бесіди, у встановленні та розвитку психологічного контакту;

- володіння технікою емпатичного слухання: умінь вести цілеспрямований діалог, виявляти психологічне діяння та захист від агресивної поведінки співбесідника, виявляти співбесіднику допомогу у вираженні почуттів і розуміти приховані почуття та бажання співрозмовника;

- розвиток навичок ефективного поведінки у складних ситуаціях спілкування (конфлікти, погрози, розуміння своєї слабкої позиції, кутової ситуації, тактики маніпуляції);

- умінь створювати ситуації, які сприяють особистісному розвитку співрозмовника: умінь бути самим собою, здатності розуміти внутрішній світ іншої людини, позитивне ставлення, розуміння внутрішніх переживань іншої людини;

- використовувати спосіб здійснення цілеспрямованого впливу на поведінку іншої людини – зворотній зв'язок: такий вплив, який спрямовує співбесідника на самостійне прийняття рішення, на відміну від маніпулятивного впливу та категоричного заклик;

- володіти критичними зауваженнями з ознаками конструктивності: суті справи (акцент на факти без їх оцінки), заклик, який не має наказу, позитивне ставлення, віра в сили та здібності опонента;

- вміле використання позитивного ставлення: позитивна оцінка, схвалення, стимулювання, заохочення тощо.

Отже, оволодіння системою комунікативних умінь та застосування їх у практичній діяльності є запорукою високої професійної майстерності майбутніх інженерів-педагогів.

Список джерел:

1. Бакшаева, Н. А. Психология мотивации студентов: учеб. пособие для вузов [Текст] / Н.А. Бакшаева, А.А. Вербицкий. – Новосибирск.: Логос, 2006. – 184 с.
2. Волкова, Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. Посіб. [Текст] / Н.П.Волкова. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 256 с.
3. Бутенко, Н.Ю. Комунікативні процеси у навчанні: Підручник [Текст] / Н.Ю. Бутенко. – К.: КНЕУ, 2006. – 384 с.
4. Соснин, В.А., Лунев, П.А. Учимся общению:

- взаимопонимание, взаимодействие, переговоры, тренинг / В.А.Соснин, П.А.Луцев. – М., Институт психологии, РАН, 1993, 156 с.
5. Васильев, Н.Н. Тренинг профессиональных коммуникаций в психологической практике / Н.Н.Васильев – СПб.: Речь, 2005. – 283 с.
  6. Стахів, М.О. Український комунікативний етикет: Навч.-метод. посіб. / М.О.Стахів. – К.: Знання, 2008. – 245 с.
  7. Радевич-Винницький, Я.К. Етикет і культура спілкування / Я.К.Радевич-Винницький. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2008. – 291 с.

НЕДОСЕKOBA Н.С.,

старший викладач кафедри

хімічної технології неорганічних речовин

Української інженерно-педагогічної академії

УДК 378.37.025

ФОРМУВАННЯ СКЛАДНИКІВ ПРЕДМЕТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ ХАРЧОВОГО ПРОФІЛЮ, ЯК ОСНОВИ ЇХНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Анализируется понятие компетентности, предоставляется определение предметной компетентности и ее компонентов, определяется место предметной компетентности в будущей профессиональной деятельности студентов пищевого профиля.

Ключевые слова: компетентность, компетенция, предметная компетентность, инженеры-педагоги пищевого профиля, профессиональная деятельность.

Аналізується поняття компетентності, надається визначення предметної компетентності та її складників, визначається місце предметної компетентності у майбутній професійній діяльності студентів харчового профілю.

Ключові слова: компетентність, компетенція, предметна компетентність, інженери-педагоги харчового профілю, професійна діяльність.

The concept of competence is analysed, determination of subject competence and her components is given, the location of subject competence is determined in future professional activity of students of food profile.

Keywords: competence, competense, subject competence, engineers-teachers of food profile, professional activity.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В сучасних умовах розвитку України підприємства харчової промисловості поновлюють свою роботу, впроваджують нові технології на основі використання нетрадиційної сировини, яка сприяє випуску продукції нового покоління функціонального та лікувально-профілактичного призначення. Для забезпечення технологічного процесу виробництва продукції високої якості потрібні компетентні, креативно мислячі фахівці, здатні творчо підходити до розв'язання будь-якої виробничої ситуації.

Виконання такого завдання можливо лише за умови модернізації вищої освіти, переходу на застосування технологій навчання, які б ефективно сприяли зростанню її якісних показників, формуванню предметної компетентності майбутніх фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. В програмі модернізації вищої освіти в Україні пріоритетним напрямом є компетентісно орієнтований підхід до розбудови її змісту. Впровадження у професійну освіту нових освітніх компонентів –

компетенцій – науково обґрунтовано в середині 80-х рр. минулого століття багатьма європейськими вченими (Д. Мертенс, Б. Оскарсон, Дж. Равен, А. Шелтен та ін.). Характеристику компетенцій як показників модернізації вищої професійної освіти надали в своїх роботах В.А. Адольф, В.І. Байденко, О.О. Бабаян, М.С. Головань, О.Е. Коваленко, С.Є. Шишов, Л.В. Шкеріна, А.В. Хуторський та ін. Причому дослідники підкреслювали, що деякі компетентності не обмежуються професійними функціями, а в майбутньому виконують роль якостей корисних для кожної особистості сучасного суспільства.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Аналіз досліджень та публікацій показав, що проблема методики формування предметної компетентності майбутніх інженерів-педагогів харчового профілю залишилася поза увагою дослідників.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Дана стаття розкриває сутність понять «компетентність» та «компетенція», виокремлення компетенцій та важливість їх формування для майбутніх фахівців.